

ONKOLOGIA

Radioterapia w Polsce wymaga gruntownych zmian

Z raportu na temat stanu radioterapii na koniec 2022 r. wynika, że w Polsce nie wykorzystujemy możliwości tej metody leczenia. Konsultant krajowy w dziedzinie radioterapii onkologicznej prof. dr hab. n. med. Krzysztof Składowski, dyrektor Narodowego Instytutu Onkologii im. Marii Skłodowskiej-Curie – Państwowego Instytutu Badawczego w Gliwicach, postuluje wprowadzenie zmian – od edukacji po stworzenie ośrodków referencyjnych radioterapii śródoperacyjnej.

Z pana ostatniego raportu na temat stanu radioterapii na koniec 2022 r. wynika, że prawie dwie trzecie chorych na nowotwory złośliwe kwalifikuje się do tej metody leczenia, ale korzysta z niej niewiele ponad połowa.

Obecnie w naszym kraju na nowotwory złośliwe zapada rocznie ok. 200 tys. osób, czyli więcej w porównaniu ze statystykami sprzed 5 lat. Można przyjąć, że 10–15 proc. z nich nie jest leczonych w sposób radykalny, czyli udział radioterapii w tej grupie będzie niewielki. U pozostałych chorych należy rozważyć zastosowanie tej procedury i wtedy okazałoby się, że dwie trzecie przypadków kwalifikuje się do radioterapii samodzielnej lub skojarzonej z innymi metodami leczenia onkologicznego. Szacunkowo to 25–30 tys. chorych.

Którzy pacjenci mogliby najbardziej skorzystać na radioterapii?

Radioterapia jest jedną z podstawowych metod leczenia chorych na nowotwory złośliwe. Może być stosowana samodzielnie lub jako integralna część terapii skojarzonej z chirurgią, chemioterapią i innymi metodami systemowego leczenia farmakologicznego. Leczenie promieniami może zastąpić zabieg chirurgiczny, szczególnie kiedy jego wykonanie nie jest możliwe ze względu na trudną lokalizację nowotworu. Interwencja chirurga mogłaby przynieść w takiej sytuacji więcej szkody niż pożytku, a radioterapia pozwala precyzyjnie dotrzeć do nowotworu, i to w sposób bezurazowy. Radioterapia może być również alternatywą dla chirurgii w przypadku raka krtani. Z kolei w terapii raka gruczołu krokowego, który jest najczęstszym nowotworem u mężczyzn, daje większą szansę na utrzymanie sprawności seksualnej. Jak pokazują badania kliniczne, efekty obu procedur są porównywalne, czyli podobne są czas przeżycia pacjenta, czas do nawrotu choroby i wiele innych kryteriów. W zasadzie pacjent mógłby wybierać, która z metod leczenia bardziej spełnia jego oczekiwania. Tym bardziej że niektórzy chorzy boją się operacji i sedacji albo zależy im na aktywności seksualnej po leczeniu raka prostaty.

W jakich sytuacjach sprawdza się radioterapia pooperacyjna?

Radioterapia pooperacyjna poprawia wyniki leczenia, ponieważ chirurg nie zawsze jest w stanie usunąć nowotwór w absolutnej całości. Jeśli potwierdza to badanie wykonane przez patologa po operacji, to radioterapia wręcz musi być przepro-

Fot. NIO-PIB w Gliwicach

” Logiczne jest, żeby śródoperacyjne nie były przeprowadzane poza ośrodkami radioterapii, bo to jest nieefektywne kosztowo

wadzona, bo niemożliwe jest wykonanie drugiej operacji w sytuacji, gdy rany po pierwszej jeszcze się nie wygoiły. Poza tym mało który pacjent zdecydowałby się na ponowną operację w tak krótkim czasie. A radioterapia oferuje osiągnięcie pierwotnych założeń.

! Jakie efekty przynosi radioterapia śródoperacyjna?

Kiedy zaczynałam pracę, radioterapia śródoperacyjna była stosowana w wielu krajach świata, ale jej efekty były niezadowolające. Dziś wiemy o niej dużo więcej, mamy lepszą aparaturę, umiemy lepiej kwalifikować pacjentów, czyli precyzyjnie oceniać, kto odniesie korzyść, a u kogo ta procedura nie ma sensu. Radioterapia śródoperacyjna poprawia wyniki leczenia przede wszystkim w nowotworach jamy brzusznej, takich jak rak trzustki czy rak wątroby. W raku piersi daje dobre efekty przy leczeniu oszczędzającym. I w końcu – radioterapia śródoperacyjna skraca czas leczenia. Warto wspomnieć, że w Narodowym Instytucie Onkologii w Gliwicach, którego jestem dyrektorem, pierwszy zabieg radioterapii śródoperacyjnej przeprowadzono 22 stycznia 2003 r., czyli ponad 20 lat temu. Pierwszym pacjentem poddanym tej technice była 47-letnia kobieta chora na raka piersi, która została zakwalifikowana do operacji oszczędzającej po uprzedniej przedoperacyjnej chemioterapii. Pacjentka nie doświadczyła nawro-

tu choroby, czuje się dobrze i wciąż pozostaje pod kontrolą naszego ośrodka.

! Z raportu na temat stanu radioterapii w 2022 r. wynika, że w Polsce brakuje specjalistów radioterapii onkologicznej i fizyków medycznych. Jak duże są te braki?

Docelowo powinno być 800–1000 radioterapeutów i przynajmniej 800 fizyków medycznych, w tym większość ze specjalizacją. I to na potrzeby naszego kraju w zasadzie by wystarczyło. Tymczasem mamy ok. 600 specjalistów radioterapii onkologicznej i mniej więcej 400 fizyków. Braki, jak widać, są spore. Przyczyn tej sytuacji jest wiele. Specjalizacja z radioterapii onkologicznej jest uznawana w środowisku studentów i absolwentów za trudną, ponieważ łączy w sobie elementy fizyki i medycyny, a ponadto wymaga nauczania się onkologii, i to nie wybranej dziedziny, lecz przekroju wszystkich nowotworów. Do tego dochodzą wieloletnie zaniedbania w edukacji. Radioterapii nie naucza się na studiach uniwersyteckich lub naucza w bardzo niewielkim zakresie. Absolwenci mają albo blade, albo żadne pojęcie o radioterapii, a niektórzy nigdy nie widzieli tej metody zastosowanej w praktyce. Nie ma egzaminów z radioterapii onkologicznej, bo w programie studiów medycznych nie ma takiego przedmiotu. Są oczywiście wyjątki, takie jak Gdański Uniwersytet Medyczny, który wprowadził zajęcia z radioterapii. Powoli są one też wdrażane na innych uczelniach. To wciąż jednak nie jest skala edukacji, która pozwalała na dopływ świeżej krwi.

! Trudno wybrać specjalizację z radioterapii, jeśli nigdy nie uczestniczyło się w takim zabiegu...

My, radioterapeuci, staramy się docierać do przyszłych lekarzy jeszcze w czasie studiów, prowadzimy z własnej inicjatywy i pro bono koła naukowe dotyczące radioterapii. Przygotowujemy sesje studenckie i konferencje. To wszystko jest jakimś rozwiązaniem, ale oczywiście niewystarczającym. Potrzebne są zmiany w programie nauczania medycyny, tak aby radioterapia miała w nim swoje miejsce.

! W tym roku zmienił się sposób opracowywania planu radioterapii. Mogą to robić już tylko fizycy ze specjalizacją.

Po zmianie przepisów odpowiedzialność za wykonanie finalnego planu leczenia faktycznie ponoszą specjaliści, ale osoba w trakcie specja-

lizacji z fizyki medycznej może uczestniczyć w ustalaniu planu radioterapii, tak jak wcześniej. To proces, na który składa się wiele działań, trwa on kilka, a czasem nawet kilkanaście dni i uczestniczy w nim wiele osób. Od tego roku całość tego procesu nadzoruje fizyk specjalista i on finalnie za niego odpowiada.

! Czy zmiana przepisów może spowodować wydłużenie kolejek, jak wskazuje Polskie Towarzystwo Fizyki Medycznej?

Nie zaobserwowałem wydłużenia kolejek z tego powodu w Narodowym Instytucie Onkologii w Gliwicach, w Krakowie ani w Warszawie. Na temat innych ośrodków nic mi nie wiadomo, ale nikt mi nie zgłaszał takich problemów, więc zakładam, że raczej nie występują. Większym problemem moim zdaniem jest podejście do radioterapii innych specjalistów.

! Na czym polega ten problem?

Radioterapia przez wiele lat była traktowana jak parias medycyny. Radioterapeuci uchodzili za podejrzanych lekarzy, którzy stosują niewidzialne promienie. Myślę, że średnio 8 na 10 lekarzy powie, że radioterapia nie ma znaczenia i że tylko chirurgia się liczy. Oczywiście nie jest to prawda. Mamy do dyspozycji wiele nowoczesnych technik i sposobów napromieniania, że wspomnę choćby o radiochirurgii. Jest to najbardziej dynamicznie rozwijająca się obecnie dziedzina radioterapii

” Radioterapii nie naucza się na studiach uniwersyteckich lub naucza w bardzo niewielkim zakresie. Absolwenci mają albo blade, albo żadne pojęcie o radioterapii, a niektórzy nigdy nie widzieli tej metody zastosowanej w praktyce

nowotworów złośliwych. Polega na jednorazowym lub kilkukrotnym bardzo precyzyjnym napromienianiu guza nowotworowego wysoką dawką promieniowania, które wywołuje niemal natychmiastową ablację komórek nowotworowych.

! Jednym z proponowanych przez pana rozwiązań jest stworzenie ministerialnego programu dla radioterapii śródoperacyjnej.

Inicjatorami radioterapii śródoperacyjnej są często chirurdzy. Nie wystarczy jednak posiadanie specjalistycznego sprzętu na bloku operacyjnym, bo blok operacyjny to nie jest bunkier, w którym znajduje się typowy aparat do radioterapii. Do jego użycia muszą być zapewnione szczególne warunki. Przede wszystkim musi zostać przerwana operacja, wszyscy powinni opuścić blok, a sam aparat musi być tak zastosowany, aby promieniowanie nie przeniknęło do sąsiednich pomieszczeń.

! To specjalne wymagania...

Przede wszystkim muszą być stworzone warunki radykalnego bezpieczeństwa radiologicznego. Dawkę konieczną do podania podczas zabiegu należy bardzo skrupulatnie obliczyć i zweryfikować, a do tego konieczna jest wykwalifikowana kadra, czyli specjaliści fizyki medycznej i radioterapii onkologicznej. Mamy zatem konieczność zatrudnienia co najmniej trzech osób, które będą wzywane do zabiegu w odpowiednim momencie. Jeżeli ci ludzie są zatrudnieni na umowie o pracę

tylko na potrzeby radioterapii śródoperacyjnej, to przez większość czasu nic nie robią – czekają na wezwanie. Logiczne jest więc, żeby śródoperacyjne radioterapie nie były przeprowadzane poza ośrodkami radioterapii, bo to jest nieefektywne kosztowo. W naszym ośrodku wykonujemy radioterapię śródoperacyjną u 200 pacjentów rocznie. To oznacza, że taki zabieg jest statystycznie przeprowadzany codziennie w dni robocze.

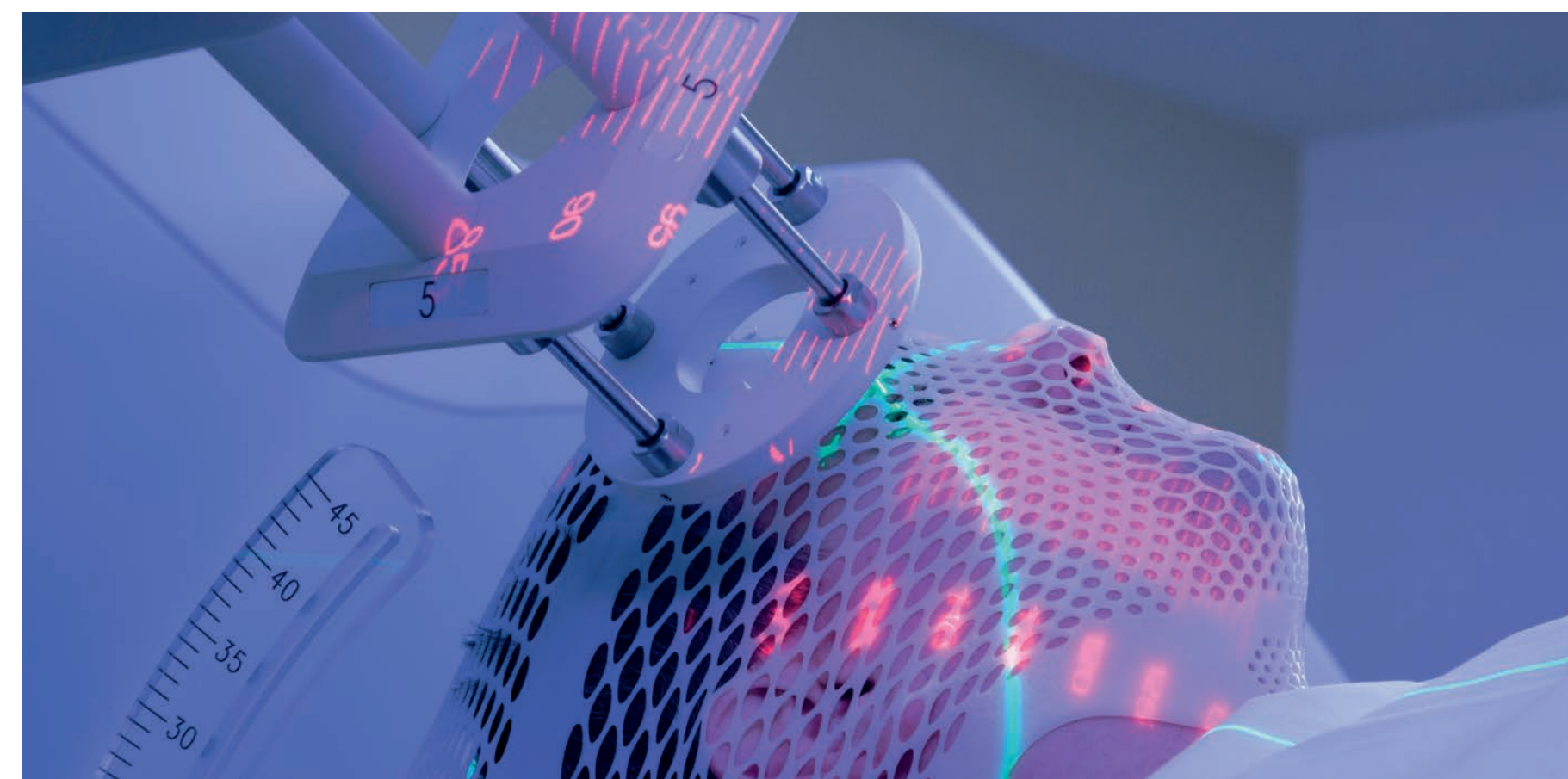
! Czyli program zakłada stworzenie referencyjnych ośrodków radioterapii śródoperacyjnej?

Oczywiście. Postuluje stworzenie jednego ośrodka referencyjnego na województwo albo na region. Na przykład w naszym szpitalu leczymy wielu pacjentów z województwa opolskiego, dlatego tworzenie ośrodka radioterapii śródoperacyjnej w Opolu nie jest konieczne. Szacuję, że ok. 10 ośrodków referencyjnych zaspokoiłoby potrzeby.

! Czy znane jest stanowisko Ministerstwa Zdrowia?

Na razie mój postulat pozostaje bez odzewu. Myślę, że wprowadzanie Krajowej Sieci Onkologicznej może być dobrym momentem, aby wytypować ośrodki, które realizowałyby radioterapię śródoperacyjną dla danego regionu. Mamy skuteczną i dostępną metodę leczenia onkologicznego, której nie wykorzystujemy w pełni.

Monika Stelmach

Fot. iStockphoto